६५. आंतरराष्ट्रीय व्यापार सिध्दांतांचे विश्लेषण २०७
- डॉ. डी. के. ढास

भाग -४
सहकार चळवळीच्या विकासातील विनायकराव पाटील यांचे योगदान

६६. विकासातील विनायकराव पाटील यांचे योगदान २१०
- श्री. धोंडीरामसिंह ध. राजपूत

६७. महाराष्ट्रीय समाजकारणाला नवसंजीवनी देणारे दुरदर्शी नेतृत्व २१२
कै. विनायकराव पाटील
- डॉ. ललित अधाने

६८. मराठवाड्यातील सहकार चळवळीच्या विकासातील विनायकराव पाटील यांचे योगदान २१४
- प्रा.आबासाहेब आर.कसबे

६९. विनायकराव पाटील यांचे सहकार क्षेत्रातील योगदान २१६
- श्री. विष्णू हेलूडे

७०. मराठवाड्याच्या सहकार विकासात विनायकराव पाटील यांची भुमिका २१८
- प्रा.एस.के.राठोड - प्रा.भागवत निकम

७१. विनायकराव पाटील यांचे सहकार चळवळीतील योगदान: एक दृष्टिक्षेप २२१
- सौ. अनुपमा शेळके – बाबर

७२. मराठवाडयातील सहकार चळवळीच्या विकासामध्ये कै. श्री.विनायकराव पाटील यांचे योगदान २२४
-डॉ.धैर्यशील बाबूराव सोळुंके

७३. सहकारमहर्षी कै.विनायकराव (अण्णा) पाटील २२६
- प्रा.ज्ञानेश्वर खिल्लारी - प्रा.मुयरी निकम-खिल्लारी

७४. मराठवाड्यातील सहकार चळवळीच्या विकासातील २२८
विनायकराव (अण्णा) पाटील यांचे योगदान
- प्रा. अशोक भाऊसाहेब मगर

75. A Contribution of Vinayakrao Patil in Co-operative Movement of Marathwada 232
- Dr. Rajendra Nanasaheb Shelar

Scanned with OKEN Scanner

विनायकराव पाटील यांचे सहकार क्षेत्रातील योगदान

- श्री. विष्णू हेलगे
संशोधक विद्यार्थी,
डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठ, औरंगाबाद

प्रस्तावना :

विनायकरावजी पाटील यांच्या नेतृत्वाखाली 1967 च्या विधानसभेच्या निवडणुका झाल्या आणि कॉंग्रेसची महाराष्ट्रात एक हाती सत्ता आली. कॉंग्रेसचे जेष्ठ नेते वसंतराव नाईक यांच्या मंत्री मंडळात विनायकराव पाटील यांचा वसंतराव नाईक आणि यशवंतराव चव्हाण यांनी सहकार मंत्री हे पद देवून सन्मान केला.

विनायकरावजी पाटील झपाट्याने कामाला लागले त्यांनी संपुर्ण महाराष्ट्रभर विशेष लक्ष केंद्रीत केले. त्यांच्या नेतृत्वाखाली अनेक विकास कामे जोर धरु लागले. त्यात प्रामुख्याने शैक्षणिक, औद्योगिक, सहकार, रस्ते, विजपुरवठा, पाणी पुरवठा आणि ग्रामीण विकास अशा प्रकारचे विकास कामे झपाट्याने वेग धरु लागली.

विनायकरावजी पाटील यांचा जीवन परिचय :

विनायकरावजी पाटील यांचा जन्म पांडुरंगराव जाधव आणि सोनाबाई यांच्या पोटी दि.1 सप्टेंबर 1926 रोजी वैजापूर तालुक्यातील लोणी या छोट्याशा खेडेगावी झाला. त्यांचे प्राथमिक शिक्षण बोलठाण येथे झाले व माध्यमिक शिक्षण मालेगांव याठिकाणी झाले. बडोदा विद्यापीठात त्यांनी बी.एस्सी. पर्यंतचे शिक्षण पुर्ण केले. त्यानंतर त्यांनी पुणे या ठिकाणी एल.एल.बी. ची पदवी मिळविली.

1958 पासुन त्यांची राजकीय कारकीर्द खऱ्या अर्थाने सुरु झाली. त्याच वर्षी त्यांनी विभागीय दारुबंदी संघटक म्हणुन काम सुरु केले. पुढे 1962 मध्ये महाराष्ट्र कॉंग्रेसचे प्रदेशाध्यक्ष म्हणुन त्यांची नेमणुक झाली. 1967 मध्ये महाराष्ट्रात त्यांच्या नेतृत्वाखाली निवडणुका पार पडल्या. त्यांनी 270 पैकी 202 जागा कॉंग्रेस पक्षाला मिळवुन दिल्या. महाराष्ट्रात कॉंग्रेस पक्षाचे एकतर्फी सरकार बनले. त्यावेळी वसंतराव नाईक मुख्यमंत्री झाले व विनायकराव पाटील यांना सहकार मंत्री पद मिळाले. त्यांनी या पदावर असताना प्रामुख्याने शैक्षणिक, औद्योगिक, सहकार, रस्ते, वीजपुरवठा, पाणी पुरवठा आणि ग्रामीण विकास ही कामे हाती घेतली.

सहकार बँक संबंधी योगदान :

विनायकरावजी पाटील यांच्या प्रयत्नातुन औरंगाबाद येथे सहकारी बँकेची स्थापना झाली. त्या बँकेचे पहिले चेअरमन म्हणुन मा.रामचंद्र चिंतामणराव पाटील [illegible] यांची निवड झाली. त्या काळी शेतकऱ्याला या बँके मार्फत सिंचन सुविधा विहीरीसाठी कर्ज, पाईप लाईनसाठी कर्ज, शेती अवजारा करिता कर्ज असे विविध प्रकारचे कर्ज [illegible] शेतकऱ्यांना सहकारी बँके मार्फत मिळु लागले.

सहकारी बँक ही शेतकऱ्याला आपली स्वतःची बँक वाटु लागली. ज्या प्रमाणे छत्रपती शिवाजी महाराजांच्या काळात शिवाजी महाराज शेतकऱ्यांना अवजारे नसतील तर अवजारे पुरवत असत पिकाचे काही नुकसान झाले तर नुकसान भरपाई देत असत. जसा शेतकऱ्याला शिवाजी [illegible] आपलासा वाटायचा त्याच प्रमाणे सहकार बँक ही शेतकऱ्यांना आपलीशी वाटत असे.

सहकारी साखर कारखान्यासाठी योगदान :

विनायकरावजी पाटील हे 1967 ते 1968 [illegible]

Scanned with OKEN Scanner

काळात सहकार मंत्री या पदावर होते. त्या वेळी त्यांनी वैजापूर, सिल्लोड, कन्नड या ठिकाणी सहकारी तत्वावर साखर कारखाने काढण्यासाठी प्रस्ताव तयार केले. परंतु त्यांचे 28 डिसेंबर 1968 दुःखद निधन झाले आणि कारखान्याची जबाबदारी ही त्यांच्या इतर सहकार्यांवर पडली त्यातील.

1) वैजापूर येथील साखर कारखान्याची जबाबदारी ही मा.आ.गंगाधर नाना टेंभीकर यांनी उचलली नानांनी 1969 साली विनायक सहकारी साखर कारखाना लि.परसोडा (विनायकनगर) या नावाने कारखान्याची रितसर नोंदणी केली. परंतु त्यांना औद्योगीक परवाना हा इ.स. 1972 साली मिळाला. वैजापूर तालुक्याचा विकास हा जणु काही नियतीच्या मनातच नव्हता. म्हणुन 1972 ला भिषण दुष्काळ पडला आणि कारखाना बंद ठेवावा लागला. पुढे दुष्काळ संपल्यानंतर कारखाना सुरु करण्यात आला.

2) सिल्लोड तालुक्याचे जेष्ठ नेते आमदार मा.माणिकरावजी पालोदकर यांनी कारखान्याची रितसर नोंदणी करुन, सिध्देश्वर सहकारी कारखाना लि. माणिकनगर, ता.सिल्लोड या नावाने कारखाना सुरु केला. या कारखान्याचे प्रस्ताव हे विनायकराव पाटील यांनीच तयार केलेले होते.

3) कन्नड येथील साखर कारखान्याचे प्रस्ताव ही हे विनायकराव पाटील यांनीच तयार केले होते. पुढे मा.खा.बाळासाहेब पवार यांनी कन्नड सहकारी साखर कारखाना लि.कन्नड या नावाने रितसर नोंदणी करुन साखर कारखाना सुरु केला.

सारांश :

विनायकरावजी पाटील यांचे योगदान औद्योगीक, सहकार, वीज, पाणी पुरवठा, ग्रामीण विकास या मध्ये खुप मोठे आहे. त्यांनी शैक्षणिक क्षेत्रात ही मोलाचे योगदान दिले आहे. तसेच वैजापूर तालुक्यातील नारंगी-सारंगी प्रकल्प, मन्याड धरण, वैजापूर गंगापूरसाठी नांदुर मधमेश्वर एक्सप्रेस कॅनॉल हे त्यांच्याच काळातील प्रकल्प आहेत.

संदर्भ :

1. चन्ने बाबासाहेब – शिक्षण महर्षी तथा संयुक्त महाराष्ट्राचे पहिले सहकार मंत्री विनायकराव पाटील संदर्भ प्रकाशन औरंगाबाद.
2. क्रांती सिंह विनायकराव पाटील – दै.दिव्य मराठी दिनांक 28 डिसेंबर 2011
3. चव्हाण यशवंतराव – कृष्णाकाठ
4. डॉ.ललित अधाने – दुरदर्शी नेतृत्व – दै.महाराष्ट्र टाईम्स दि. 28/12/2017

Scanned with OKEN Scanner

मराठवाडा शिक्षण प्रसारक मंडळ संचालित,

विनायकराव पाटील महाविद्यालय,

वैजापूर – ४२३७०१, जि. औरंगाबाद

नॅक पुनर्मूल्यांकन 'अ' श्रेणी   उत्कृष्ट गुणवत्ता क्षमता पुरस्कार प्राप्त   आय.एस.ओ.- ९००१:२००८ प्रमाणित

सुवर्ण महोत्सवी वर्ष निमीत्त आयोजित

मराठवाडा अर्थशास्त्र परिषदेचे

३५ वे राज्यस्तरीय वार्षिक अधिवेशन दि. १० व ११ फेब्रुवारी २०१८

प्रमाणपत्र

श्री./श्रीमती/प्रा/डॉ. हेलुडे विष्णू रघुनाथ

जे. के. जाधव महाविद्यालय, वैजापूर यांनी दि. १० व ११ फेब्रुवारी २०१८ रोजी मराठवाडा शिक्षण प्रसारक मंडळ संचलित, विनायकराव पाटील महाविद्यालय, वैजापूर येथे आयोजित मराठवाडा अर्थशास्त्र परिषदेच्या ३५ व्या राज्यस्तरीय वार्षिक अधिवेशनात सहभाग नोंदविला/उपस्थित राहून ______ या विषयावर शोधनिबंध सादर केला.

डॉ. सोमेश्वर बाबर
स्थानिक कार्यवाहक

डॉ. शिवाजी अंभोरे
सचिव व कोषाध्यक्ष

डॉ. दिलीप अर्जुने
कार्याध्यक्ष

डॉ. उत्तमराव पाचाळ
प्राचार्य तथा स्थानिक कार्याध्यक्ष

Scanned with OKEN Scanner